

класи. – Острого: // Острозька академія. 2010. – 160с.

3.Програма «Основи християнської етики для учнів 1–4, 7–11 класів рекомендовано МОНУ (лист 1/11-6347 від 13 липня 2010 року) Тишкевич І. Дорошенко ввід у дію бомбу уповільненої релігійної дії. // Наука й освіта// - Хвиля // К.: 2016.

4.Рибачук М. Ф. Національне відродження і релігія. Асоціація України, – К: 1995 – 208 с.

5.Якухно І. І. Релігія в духовному житті суспільства. Всеукраїнська науково-практична конференція. – Кам'янець-Подільський, 1992.

6.Якухно І. І. Релігієзнавство. Посібник. Житомир 2006. – 160 с.

7.Якухно І. І. Науково-методичні матеріали: Християнська мораль її структура” до курсу «Основи християнської етики» [Електронний ресурс] <http://old.zippo.net.ua/index>

8.Якухно І. І. Науково-методичні матеріали: «Вивчення предметів духовно-морального спрямування у загальноосвітніх навчальних закладах» [Електронний ресурс] <http://old.zippo.net.ua/index>

Ярош Ондор Данилович – кандидат філософських наук, доцент кафедри менеджменту та освітніх інновацій, Івано-Франківський Обласний Інститут післядипломної педагогічної освіти

УДК 37.012.1

СОЦІАЛІЗУЮЧЕ ОТОЧЕННЯ

Вивчення оточуючого середовища у педагогіці має велике значення, оскільки показує вплив оточення на інтелектуальні успіхи учнів. Соціоекологія розкриває вплив оточуючого середовища на культурний і інтелектуальний розвиток учня, на соціальну нерівність.

Ключові слова: оточуюче середовище, психологічне оточення, оточення, соціоекологія.

СОЦИАЛИЗИРУЮЩЕЕ ОКРУЖЕНИЕ

Изучение окружающей среды в педагогике имеет большое значение, поскольку показывает влияние окружения на интеллектуальные успехи учеников. Социоекология раскрывает влияние окружающей среды на культурное и интеллектуальное развитие ученика, на социальное неравенство.

Ключевые слова: окружающая среда, психологическое окружение, окружение, социоекология.

SOCIALIZING ENVIRONMENT

Learning environment in pedagogy has great meaning, so far as it shows the influence of environment on intellectual progress of the students. Socioecology reveals the influence of environment on cultural and intellectual development of the students, social inequality.

Keywords: environment, psychological environment, environment, socioecology.

Індивідуальні відмінності, як звикло, пояснюють з точки зору генетичної спадкованості й впливом оточуючого середовища. Відносини цих двох груп факторів мають велике практичне значення, оскільки ймовірність успіху освіти є можливим тільки тоді, коли відмовимося від домінування спадкових чинників. Можна сказати, що остаточного рішення домінування цих чинників наука так і не дала. Зараз більше розмови йде про те, які відносини між впливом спадкованості і оточенням.

Вивчення оточуючого середовища у педагогіці поєднується з психологією, яка в свою чергу

користується результатами біології.

Курт Цадек Левін у своїй гештальтпсихології¹ виходить з того, що метою не психологічних основ як правило є обслуговування умови життя індивіда або групи, "сфери руху".

Він відрізняє індивідуальні і загальні обставини. Загальні обставини і є предметом соціологічних досліджень, мають вплив на всі сторони поведінки дитини.

Індивідуальні обставини, на його думку, є квазіфізичними, квазісоціальними, квазіментальними, є психологічним оточенням.

У впливі індивідуального і середовища спостерігаються такі явища як *circulusvitiosus* (порочне коло) в наслідок чого інтелігентні діти продукують подальший ріст, а у менш інтелігентних дітей продуктивність падає.

На відміну від теорії мікро-соціального середовища, німецькі вчені розробили так званий *Milieukunde* (безпосереднє) дослідження оточення. Найголовнішим представником цієї точки зору є Адольф Буземанн (1927). Його психологія педагогіки пов'язана з емпіричними дослідженнями й антропологічними поясненнями. Вивчаючи родинне оточення він виробив міліотипологію² педагогіки. Завданням педагогіки на його думку є допомога звільнитися від гнітючого впливу середовища.

На початку ХХ століття виникає соціопедагогіка, яка головний акцент кладе на випередження (превенцію). Тому основний інтерес звертається на дошкільну освіту, на культурологічне виховання до школи. По цілому світі з'являються програми, які головну увагу звертають на дослідження впливу й умов оточуючого середовища, на значення середовища.

У психологічних моделях оточення розглядається, як середовище індивідуума, тобто кожна окрема особа вивчається в своєму середовищі. Дитина живе в родині, родина ж характеризується певними матеріальними і культурними обставинами. Дитина посідає певне місце у родині серед братів (сестер), позицію у групі однолітків, шкільному класі. На основі цієї логіки, як що навіть суспільні колективи аналізуємо усе одно виходимо з індивідуумів, але маємо на увазі оточення, яке ми можемо залишити, але, яке залишається не змінним і тоді коли індивід залишив його, оскільки функціонує на основі власних законів. Це оточення може бути у вузькому або у широкому сенсі місце проживання, район, помешкання, однак ці параметри розглядаються не як незалежні від суб'єкта, але у такому сенсі як родина суб'єктивне оточуюче середовище.

Коли ж аналізуємо поведінку індивіда, групи, яке має зв'язок у просторі і часі, дистрибутивний і адаптивний вплив оточення, то і оточення має розглядатися як мульти шарове утворення. Таким чином ми подовжимо оточення на більш широку географічну, культурну, суспільну систему впливу. Це і є соціоекологія. У ній головна увага звертається на те, що суспільна діяльність завжди відбувається у просторі і часі у певному середовищі. Екологічна точка зору особисті данні об'єднає з соціальною структурою не у вертикальній площині а у горизонтальній. Особливість соціоекологічної точки зору у тому, що аналіз проводиться не тільки на рівні індивідуума, а включає й інші прошарки. Багато шарність екологічних підходів зробила можливим комп'ютерна техніка, яка дає змогу формувати багаторівневу математичну статистику. Це, правда, не означає, що багаторівневий математичний аналіз без комп'ютерів не можна здійснити, але факт, що комп'ютери прискорюють досягнення кінцевих розрахунків.

Поняття екології використовується в різних розуміннях. У широкому сенсі відносини людини до оточуючого середовища в цілому. У більш вузькому, це речі, які оточують людину (місце проживання, екологічні данні поселення). Інколи використовується назва людська екологія, або соціоекологія (соціальна екологія). Між іншим, слово екологія має грецьке походження *око* (дім). Тобто, жилий дім і все, що в ньому і навколо нього.

Як побут облаштований, які зв'язки створюються, предметні або соціальні усе це впливає на

¹ Постулат гештальтпсихології звучить так: первинними даними психології є цілісні структури (гештальти), що практично не виводяться з компонентів що їх утворюють. Гештальтам притаманні власні характеристики і закони, зокрема, «закон групування», «закон відношення» (фігура/фон).

² Типологія оточення.

дитину, на її виховання.

Поняття екології з еволюціоністської біології XIX століття попало у суспільні науки.

Соціологія міста розглядає адекватні з біологічними дослідженнями питання розглядає соціальні й природні данні частини міста. Розташування й рух соціальних груп.

Цікаво, що в кінці XIX століття поклали під сумнів чи у дійсності має значення місце проживання на розвиток людини, з точки зору способу його життя. Тільки у семи десятих роках минулого століття почалися нові дослідження. У тридцятих роках XX століття Чикагська школа почала вивчення міської соціології і їх ідеї були розповсюджені на суспільні науки під назвою „humanecology”. Традиційно досліджувала доступність, девіантної поведінки, з часу дослідження Дюгеймом причини суїциду виникли численні соціоекологічні дослідження. Використання цієї точки зору відіграла велику роль у поясненні девіантної поведінки, що тісно пов'язано з умовами місцем проживання.

Видатний фахівець соціалізаційних досліджень Урі Бронфенбреннер показав, що у соціопсихологів, коли мова йде про дослідження освіти не можна нехтувати соціоекологічними дослідженнями. Робилися порівняльні дослідження про виховання дітей у Європі, Північній-Америці, в Азії, Радянському союзі й результати показали, що можна зробити впевнений висновок на основі цих порівняльних аналізів, спираючись на екосоціологію, з якої країни дитина походить. Тобто, діти, які вирости в різних культурах є носіями звичаїв, культури, менталітету країни, або спільноти звідки вони походять.

Ці дослідження показали, що діти без обмежень можуть бути «формовані», однак ця точка зору не виправдала себе. Навіть самий Бронфенбреннер почав вагатися, чи існує зв'язок між екосоціалізацією і соціалізацією в цілому. Тому і відновилися дослідження.

Питання виникають з повсякденного життя: що знають про дітей батьки до кого зверталися за допомогою, коли виникли проблеми; як помічають, або відчують батьки розвиток дітей; які майбутні перспективи та ін.. Тобто питання ставилося дуже просто яке місце посідає дитина в певному суспільстві, соціальній політиці, соціології освіти. Бронфенбреннер оточення пояснює виходячи з індивіда. Вузьке оточення, яке навколо індивіда (квартира, школа, вулиця та ін..), місце в просторі, матеріальне забезпечення. Люди виконуючи різні ролі, способи забезпечення, контакти, вид діяльності, являє собою перший рівень. Другий рівень, це оточуючі перший рівень більш далеке середовище, яке пронизує більш вузьке середовище. На цьому рівні велику роль відіграє соціальна мережа, ті не формальні суспільні структури яких утворюють люди, які уній живуть (однолітки, колективи, сусіди та ін..). Цей рівень можна назвати інституційним. Деякі з них безпосередньо відповідальні за добробут дітей і опікунів (освіта, охорона здоров'я, заклади соціальної політики), інші здійснюють не прямий, опосередкований вплив, але усе одно відповідають за те як проводять своє життя (юридичні системи, адміністративна система, засоби масової інформації, економіка та ін..). Третій рівень ідеологічний, який охоплює й пронизує двох попередніх. Вона визначає, яке місце посідає дитина, підліток і юнак у суспільстві, яка цінність дитини, підлітка (тініджера) у суспільстві.

Цю структуру розвиває далі: виходячи з мікросистем, які містять особливі умови, міліотипи, через мезо й екосистеми розвиває поняття оточення до поняття макросистеми в культурі, або субкультурі.

Однією з важливіших питань соціоекології при дослідженні соціалізації є порівняльний аналіз культур. Так званий "cross-culturalstudies" є надзвичайно популярним напрямком емпіричних досліджень, який порівнює різні культури виходячи з поведінки її представників. У цих емпіричних дослідженнях найбільш результативними є ті які аналізують вплив оточення на вибіркові групи.

Стосовно ефективності досліджень впливу соціальних факторів на успішність виникає низька питань. Так могли б запитати, якого роду соціальні та екологічні фактори пов'язані з розвитком дитини й успішністю навчання; в яких групах, або прошарках населення, або соціокультурному оточенні можливо виокремити емпіричні синдроми розвитку та навчання; яким чином можна надолужити в процесі навчання індивідуальну соціокультурну різницю.

В рамках дослідження соціального середовища місця проживання можна виокремити дві тенденції. Один емпіричними методами досліджує окремі соціальні умови (міліотипи), міста й поселення. Інший виходить з житлових агрегатів (наприклад, район, село, регіон) та офіційної державної статистики беруть данні для аналізу структури населення, антропогенного середовища. Позитивним результатом цих досліджень є те, що виробило зміст державної статистики.

Головним питанням соціоекологічних досліджень є, що являє собою регіон, (територіальна одиниця), та організовані місцеві громади.

Деякі автори визначають регіон як групи з спільною долею, яких можна чітко відокремити територіально. П. Бурде (1985) у визначенні регіону головну увагу звертає на історично спільно визначений габітус. З точки зору освіти, це певні загальні фактори, які задають характер соціалізації.

В усіх регіональних (обласних) дослідженнях головним питанням є чітке визначення кордонів. Однак ці регіони (області) ніколи не можуть бути однозначно відокремлені, часто одне одного перекривають і здійснюють вплив. Проблеми виникають тоді, коли дослідник намагається виявити відмінності між областями й створюючи базу даних неминуче визначив кордони. Як правило, найточніші дослідження отримуємо тоді, коли менша область аналізу. Перевагою їх є те, що емпіричні дослідження зроблені на меншій площі, можна вважати дійсними на мульти-територіальні одиниці. Вони придатні для вироблення типології, розподілу території, наприклад, для виявлення кордонів "робочого поселення". Скільки процентів має досягнути кількість робочих, які проживають на даній місцевості, при кількості населення коли можна говорити про "мало освіченість", або "високу" грамотність. Треба зауважити, що соціологія виховання, не достатньо широко розглядало питання освіченості або мало освіченості певних регіонів. Адже, повсякденний досвід показує, що діти й юнацтво Івано-Франківська мають інакші цікавості і мислення, як діти віддалених від центру міст і селищ.

Коли ми намагаємося дослідити проблему можливостей такі дослідження мають дуже важливу роль. Дають можливість більш усестороннє вивчити проблему. Традиційні емпіричні дослідження вивчають власне оточення кожного індивіда, соціоекологічний же погляд робить багаторівневий аналіз. Окрім власного оточення припускає "об'єктивне" оточення, оточення яке індивід поділяє з іншими. Соціоекологія може бути зв'язуючою ланцюжкою між наукою про виховання, психологією, соціологією, соціальною політикою між наукою і організацією на місцевому та регіональному рівнях.

Роль "моста" між науками інколи ставить проблематичні питання перед соціоекологією які вказують на межі або необхідність подальшого розвитку. Наприклад, коли виявляється, що певна школа не може набрати достатню кількість учнів, залишається питання, яка установа має вдосконалювати свою роботу? Можливо потрібно змінити програму, або потрібні більш кваліфіковані учителі, або покращити сполучення. Тому соціоекологічним дослідженням часто приходится втручатися в проблеми, які за межами предмета, але від неї вимагається зробити певні пропозиції.

Соціологія виховання (різноманітні точки зору)

Питання пов'язані з вихованням і освітою у соціальному контексті є постійно актуальними, вимагає відповіді на традиційні і нові явища у цій сфері. Власно кажучи, соціологія освіти-виховання завдяки такого мультидисциплінарного значення продовжує існувати. Зв'язок науки про виховання і соціології зумовлені соціальними, економічними, культурологічними і екологічними питаннями вирішення яких потребує аналізу шкільної освіти, проблеми педагогіки, які не вирішуються, відповідність педагогічних кадрів та ін.. Оскільки школа й система освіти є предметом наукового дослідження, аналіз і оцінки пов'язані з інституціональним вихованням, неможливо розглядати державну освіту просто як дидактичну, або індивідуальну проблему. Домінуюча ієрархія цінностей у суспільстві через школу стає загально прийнятою, оскільки в ній формується погляд цілих генерацій. Аналіз школи в суспільному контексті

потрібно не тільки для пізнання певної суспільної і політичної система, але і для вироблення нових понять, поглядів, відповідей, для знаходження нових рішень.

Історичний і соціальний аспект виникнення соціології виховання і освіти

Перш за все потрібно звертати увагу на ті політичні і економічні зміни які відбулися в Європі. Появлення буржуазії підняло разом з множиною економічних змін і питання відсутності привілей між людьми, поклато питання рівноправ'я. Замість ієрархічного розподілу суспільства, традиційних успадкувань на перший план висовується вільна конкуренція, індивідуальні здібності. Для здійснення цього принципу школа виявилась гарантією, де індивідуальні здібності можливо було співставити і на рівні суспільної думки зрозумілі. В кінці XIX на початку XX століття вибудувана шкільна система стала ґрунтом для появи думки, що стартова позиція різноманітного підростаючого покоління може бути скореговане, можливо вирівняти, або наблизити до певного рівня однаковості, або не зовсім однаковості інтелектуального рівня їх розвиток. Така думка на відміну від походження на передній план висунула здібності, заслуги (мерітократію). З'являється новий вид нерівності не по походженню, а по заслугах. Головною ознакою нової нерівності є розподіл на групи, які успішні і менш успішні й усе це з'являється на рівні школи. Таким чином питання нерівності в суспільстві випадає з уваги. Індивідуальний успіх, заслуги, підйом або падіння, в суспільному житті висунула на передній план роль школи в соціальній мобільності. Мерітократичне мислення каналом справедливого розподілу можливостей у суспільстві вважала школу. Почало формуватися нове уявлення про соціальні можливості. Велику роль в цьому процесі відіграла й динамічний розвиток науки. Однак передачу і швидке розповсюдження наукових знань могла виконати тільки школа. Засвоєні в ній знання обіцяли індивіду швидкий ріст і сподівання в суспільному житті, незважаючи на традиційний розвиток суспільної ієрархії. Так школа стала передвісником не тільки соціальних можливостей, але і почала грати важливу суспільну роль.

У той же час індустріалізація, урбанізація виявила потребу в висококваліфікованих робітниках, які мають високу теоретичну підготовку. Школа почала виконувати ще одну функцію посередника між родиною і суспільством. Виникає нова функція школи забезпечення робочої сили.

Роздвоєння функції школи привела до розподілу: підготовки високоосвічених осіб і кваліфікованих робітників. Отже і устрій школи мав мінятися. Справедлива можливість отримати рівноправну освіту для кожного класу залишилася у мріях. Виявилася ще одна функція школи селекція. Рівноправна можливість вчитися в школі не змінило у масовому вимірі належність дітей до своїх батьків, які мають різний соціальний статус. Залишилося незмінним структура учнів які вчаться в різних школах і те який соціальний статус може зайняти після закінчення школи. Інтеграція суспільних прошарків за допомогою школи похитнулася.

Причину такого явища почали шукати у селективній структурі школи, у системі освіти. Виявилось, що інтеграційна мобільність і тоді є обмеженою коли термін навчання 4-6 років і після цього йде профорієнтація і такою же лишається якщо після 8-10 років. У той же час, як в першому випадку структура відкрито обирає селекцію, оскільки в ранньому віці забезпечує вибір школи і напрямок подальшого навчання, у другому випадку через повільну прикриту селекцію ця дія не помічається. Це явилось причиною дослідження і цієї сфери соціологією освіти і виховання.

Дюргейм вже на початку XX століття звернув увагу на надмірні очікування від освіти. Освіта формує людей не такими якими вони могли би бути по природі, або якими б вони хотіли бути, а

формує їх такими яких потребує суспільство.³ Цим ствердженням заснував правомірність питань соціології освіти, але і визначив напрямки досліджень. Отже, соціологія освіти і виховання шукає відповіді на причини нерівності, мобільності і селекції в суспільстві. Шукає відповіді на такі питання: чому рівність перед законом де достатне для досягнення рівності в життєвих соціальних ситуаціях? Чим можна пояснити, що школа проголошуючи рівні соціальні можливості не здатна викоренити нерівність, або компенсувати її?

Від соціальної нерівності до різниці можливостей

В Європі ієрархія класів і їх склад визначили думки про нерівності. Американські дослідження соціології виховання так само починаються з соціальної нерівності. Однак на відміну від європейської в процесі розвитку суспільства на переданий план вийшли питання расової та статевої дискримінація.⁴

Соціологічні дослідження які спрямовані на точний аналіз соціальної структури суспільства визначили багатовимірний простір дослідження. Взаємозв'язок кожного виміру, відношення одне до одного показує різноманітний зв'язок індивідів і соціальних груп у суспільстві й місця які вони посідають. Таким чином можливо було виявити ступінь нерівності місць яких вони посідають. Ці дослідження показали, що в системі соціальної нерівності визначальну роль відіграє культурний вимір, зміст якої (і можливість виміру) дає рівень освіченості і пов'язаний з нею спосіб життя, тип життєдіяльності (споживання, зацікавленості і їх здійснення, житлові умови, умови розташування, місце у професійній структурі, фінанси і культура). В наслідок соціально-культурних відмінностей, постали нові проблеми перед соціологією освіти і виховання, які висвітлюють новий тип нерівності **соціокультурна нерівність**. Соціокультурну нерівність можна пов'язати з місцем у суспільстві (суспільний статус) і знання (шкільна кар'єра). Це вказує на те, що віра у збалансованість можливостей школи є марною. Досить тільки прослідкувати соціальну демографію і пов'язати її з можливістю потрапити у гарну школу, залишитися в ній (шанси залишитися в ній) та успішністю в школі і стає зрозумілим, що ці речі тісно пов'язані. Воно показує, що можливість успішного навчання, мотивація до навчання детерміновані соціальними умовами. Це такі чинники, як цінності набуті дітьми дома і якими прийшли в школу, норми, структура родини, принципи виховання дитини, стиль комунікації та ін.. Тому, напевно, доцільно, щоб педагоги у своїй стратегії по відношенню до дітей свідомо орієнтувалися на субкультурні відмінності і знали їх.

Базіл Бернштейн шукав відповіді, чому засвоєння матеріалу в школі різними соціальними групами відрізняється. Його дослідження підтвердили, що набутий в родині соціальний досвід має велике значення у суспільній практиці. Тому прийшов до думки, що перш за все в свідомість учителя має проникнути культура дитини, щоб пізніше в процесі виховання і освіти культура педагога стала частиною культури свідомості дитини. Вироблений ним мовні коди дали пояснення як на шкільну успішність так і на характер інтерперсональних відносин та причини нерівного засвоєння школою наданої інформації. Недивлячись на те, що є певні застереження стосовно його досліджень, однак немає ніяких сумнівів у тому, що прийняті школою комунікаційні коди мають вплив на успішність дітей різних соціальних груп. Отже, обов'язкова загальна освіта створила можливість рівноправного початку навчання, але багато вимірність умов життя різних соціальних груп здолати не була здатна. За роки навчання ці відмінності у навчання, засвоєння знань, поведінкове педагогічне коло усе більше дає про себе знати і трансформується в нерівність.

³Durkheim, E. (1858–1917): *Education et sociologie*, Paris, Alcan, 1922, 10 p.

⁴Wagenaar, A. C., Erickson, D. J., Harwood, E. M., & O'Malley, P. M. 2006.

"Effect of state coalition to reduce underage drinking: A national evaluation." *American Journal of Preventive Medicine*, 31(4): 307-315.

Важливість соціологічних досліджень цих проблем заключається у тому, що соціо-культурні проблеми, які пов'язані з соціальним фоном культури різних соціальних груп і від яких залежить успішність, як інтелектуальних так і культурних нерівностей не можна було мінімізувати, або взагалі уникнути за допомогою педагогічних технологій, прийомів та ін..

Різноманітні точки зору соціології виховання

Наукове обґрунтування соціології освіти започатковано у Європі.

Перші представники європейської соціології виховання перш за усе їх цікавили проблеми контролю освіти суспільством. Цікавило їх те, яким чином, як проходить соціалізація компетентних майбутніх громадян, як закріплює домінуючу ідеологію, яка панує у суспільстві і як забезпечує відповідне місце у суспільстві для індивіда.

Американська соціологія освіти і виховання обрала інший шлях. До 1960 років не зосереджувалася на поняттях, теоретичних системах. Більшу увагу звертали на поведінку у межах школи, внутрі шкільного життя. Соціологи зосереджувались на стосунках і відносинах між учнями, керівництвом, учителями. Американська соціологія перейшла на понятійний рівень 60 роках минулого століття. Школу почали розглядати як організовану систему, як живий організм (Wagenaar, 2007:311).

Оскільки Дюргейм одночасно був соціологом і педагогом, не випадково особливу увагу приділив школі. Він твердо був переконаний у тому, що інституційне виховання відповідає за постійність, безперервність суспільства, за суспільний порядок. На його думку соціальні цінності, норми засвоюються наступними генераціями, перш за усе, у проведених в школі роках. Його функціоналістська⁵ точка зору стала основою для багатьох досліджень школи та шкільної соціалізації.

До наших днів залишається правомірність точки зору Дюргейма про те, що школа постійно соціалізує релевантні норми суспільств, тому кожен шкільну систему можна аналізувати на основі взаємодії з суспільством в якій вона існує. Висновки мають істинне значення тільки в цьому контексті. І у той же час шкільна система утворює можливість розвитку суспільства. Утилітарне значення соціології освіти визначив через економічний термін "людський капітал". В сучасній економіці поняття "людський капітал" ('humancapital') сформувався у 1960-х роках. Це означає цінність людські знання в економічному сенсі. Тому вклад у освіту гарантує повернення. Однак аналіз затрати-вигода показали, що витрати і вигода в різних регіонах відрізняється, оскільки на кожному рівні освіти велику роль відіграють статеві, культурні, територіальні й етнічні умови. Отже, освіту, як на особистісному так і на суспільному рівні можна вважати економічним вкладом. Про це говорять і зацікавленості керівників підприємств при пошуку компетентних робітників. Засвоєні в школі знання впливають не тільки на майбутній статус в суспільстві, але і виявляються корисними і у стані здоров'я членів суспільства. Це вказує на те, що охорона здоров'я і соціологія виховання тісно пов'язані.

Представники теорії конфліктів вказують на те, що нерівність між соціальними групами відтворюється в школі. Шукають відповіді на те, що в межах школи які ідеології культури увічнюють класове суспільство й яка роль вчителя в цьому процесі. У цьому контексті школа обслуговує існування капіталізму, зміцнює й увічнює відмінності культур. Шкільна програма пристосована до прихованої методики якими вчать учителі.

Почалися дослідження вивчення шкільного світу з точки зору соціальної психології. На соціологію виховання мала вплив, перш за усе, символічний інтерактивізм (вивчення між людських стосунків, дослідження інтерактивності) та феноменологія (вивчення повсякденного життя).

---

⁵Функціоналістська точка зору: як окремі частини суспільства відносяться до стабілізації суспільства в цілому. Ваона вважає, що соціальні інститути у цьому процесі відіграють головну роль.

Вчені зацікавилися повсякденним життям учнів, проведеними в школі роки: який вплив на особистість, які запропоновані інтерпретації світу цінностей учнів, їх відносини, тенденції і прагнення. Нові дослідження вивчення самооцінки учителя і учнів, яке уявлення про своє місце в школі учня і учителя, відносно цього яке уявлення у вчителя про свою роботу і що від нього очікується в соціоколективному середовищі, усе це підняли на новий рівень соціологію виховання. Вище наведений аналіз показує мультидисциплінарність соціології освіти і виховання.

Критичні соціологічні пояснення

У 1960 роках повністю пропала ілюзія про те, що вибудована по всій Європі шкільна система здатна покінчити з соціальною нерівністю. Однак те, що школа здатна створити певну соціальну мобільність залишилася, питання залишилося, чому далі продовжує існувати факт соціальної нерівності.

У 1970 роках під впливом критичної соціології до 1980 рокам соціологія виховання стала найпродуктивнішим і найпопулярнішим галузем дослідження. Ця критична точка зору школу оголосила парадигмичним закладом соціальною нерівності. Дослідження спрямовані були на прояснення механізму яким чином цінності суспільства вмонтовуються в зміст, структуру, методи і комунікаційні зразки освіти. У другій половині ХХ століття роль школи у суспільній мобільності одержала нові погляди. П'єр Бурде в книзі "Відтворення соціальної нерівності" з різних точок зору підходить до зв'язку школи і суспільства. На його думку минуле кожної соціальної групи носить в собі його майбутнє, і шкільне навчання не змінює нерівність між соціальними групами, лише переміщення (трансляція) до більш високого рівня культури відбувається.

Шкільна освіта створює можливість розвитку, але у житті виходить так, що кожна нижча соціальна група займає місце тоїяка вище неї. Це не можливо назвати мобільністю, оскільки нерівні стосунки між групами залишаються. Тільки еліта в цьому процесі є винятком, історичним завданням якої є пошук виняткових цінностей. За рахунок цього і забезпечує собі відстань від соціальних груп які під ним. Фундаментальне питання полягає в тому, що які свідомі і не свідомі стратегії допомагають збереженню соціальної нерівності, оновлення її. Чому соціальні групи які живуть у поганих умовах приймають і репродуцують системи які їх деприваціюють. Відповіді на ці суттєві питання, на відносини існуючих соціальних структур і соціальної практики, намагалася дати критична соціологія.

Багато критичних досліджень вважають своїм завданням, пояснення селективного характеру школи. Більшість приходить до того висновку, що школа соціальні відмінності трансформує у відмінності можливостей. Ця несвідома стратегія спостерігається в найширшому розумінні у стратегії педагогічних оцінок.

Дуглас в своїх дослідженнях успішного навчання учнів звертає увагу на гомогенність і гетерогенність складу класного колективу. Потрапляючи в інший клас учень має прийняти сталі звички і традиції колективу в який він потрапив. Тому шкільні вимоги можна вважати вже здійсненими з моменту коли зарахували у певний колектив. Таке формування класного колективу має негативний вплив на розгорнення індивідуальних здібностей учнів.

Дуглас вважає, що шкільна латентна селекція є в малому рахунку соціальною селекцією, де вже почалося розподіл на успішних і не успішних громадян. У сенсі соціального контролю в школі здійснюється прийняття як норми культури середнього класу.

У соціологічному сенсі соціальний прогрес вимірюється постійним прагненням середнього класу до розвитку. Це є спосіб мислення який завжди дивиться вперед на майбутнє заради чого може вести аскетичний спосіб життя.

В школі учитель карає і винагороджує. На винагороду може розраховувати тільки та дитина, яка засвоїла програму навчання на такому рівні, що зробила її своєю власною думкою. Однак на це, з великою ймовірністю здатні ті діти сімейна соціалізація, яких наближена до змісту матеріалу програми. Тому родинна соціалізація є тою визначною обставиною (як соціокультуре

підгрунтя), яка визначає ефективність шкільного навчання. Пасивний, доброзичливий спосіб життя, орієнтований на більш низькі, сьогоденні потреби, можуть бути причиною, що на практиці дитина досягає більш низькі показники у навчанні. Активний індивід (індивідуаліст), який орієнтований на майбутнє є стилем виховання середнього класу. Результатом цього виховання є успішне навчання дитини, вибір відповідної школи. Суспільна визначеність в процесі соціалізації формується і закріплюється різноманітними комунікативними механізмами (наприклад, родинне виховання, стиль її) і стає значним механізмом суспільної селекції.

Колеман показав взаємодію притаманній юнакам норм поведінки у шкільних групах з інституціональними вимогами. Дослідження, які він зробив у 60-х роках минулого століття звернули увагу на те, що структура шкільної винагороди і покари не бере до уваги світ цінностей юнаків й тим самим послаблює процес виховання і освіти. У цьому вимірі дуже важливо звернути увагу на конгруентність кодової системи школи і учня.

Дослідження Б. Бернштейна стосовно мовної кодової системи спрямовані, як раз на цю проблему. Схожість винагороджується гарними відмітками й міжособистісними стосунками між учителем і учнем, можливістю придбати знання обов'язкове, або формальне. Конгруенція комунікаційної кодової системи може бути причиною не тільки відставання у навчанні, але і диссонансних відношень між учителем і учнем, що може привести до негативного почуття по відношенню до школи. В цьому контексті прийняття вимог шкільної організації її правил, взаємин та звичаїв найбільші шанси мають ті учні, які неявно (імпліцитно) розпізнали "посилання" системи, для яких не є великою проблемою декодування мети комунікаційних повідомлень. Винагородою для них є прийнятна атмосфера відносин в класі і у школі в цілому. Ця адаптація, дітей привилігованих соціальних груп, приводить до толерантного ставлення до школи. "Прихована" ж шкільна програма сприяє посиленню інтолеранції. Неуспішність адаптації приводить до зниження успішності у навчанні. Зрозуміло, що вище вказані чинники великий вплив мають і на практику життєдіяльності. Толерантність по відношенню до школи спонукає вибору більшого терміну подальшої освіти, тоді як інтолерантність поспішає розстатися з навчанням. Винагорода і покара тут теж присутні. На основі принципу взаємності, більша інвестиція, означає довший термін навчання і тим самим вимагає більше витрат, а корисність запізнюється. Менше інвестицій вимагає короткотермінове навчання, яка приводить до швидкого, у відносно молодому віці, отримання матеріальної незалежності. Швидке отримання незалежності має і зворотну сторону медалі: праця яка вимагає короткотермінове навчання користується низьким соціальним престижем, відсутність конвертабельного знання карає низьким соціальним статусом, тому ті які обрали короткотермінове навчання мають на це зважати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Barker, R. G. és Schoggen, R. (1973): *Qualities of Community Life*. Jossey-Bass Publishers, San Francisco – Washington – London.
2. Boross Otilia és Pléh Csaba (2004): *Bevezetés a pszichológiába*. – Osiris Kiadó, Budapest.
3. Bourdieu P. (1985): *Sozialer Raum und Klassen. Leconsurla lecon*. Zwei Vorlesungen. – Suhrkamp, Frankfurt/M.
4. Bronfenbrenner U. (1978): *Ansatz zu einer Experimentellen Ökologie menschlicher Entwicklung*. In: Oerten, R. (szerk.) *Entwicklung als lebenslanger Prozess*. Hoffmann und Campe, Hamburg.
5. Busemann A. (1927): *Pädagogisch e Milieukunde. I. Einführung Indie Allgemeine Milieukunde und indi e Pädagogische Milieutypologie*. Halle, Saale, Schroedel.
6. Durkheim E. (1858–1917): *Education et sociologie*, Paris, Alcan, 1922.